

HELGÖN – STORA JUNGFRUN

I havet utanför Söderhamn och Ljusne ligger den stora ö som vi dag kallar Storjungfrun, men den har inte alltid hetat det. Före 1600-talet kallades ön Helgön, vilket betyder 'den heliga ön' eller 'ön där det råder helgd (fred)'. Namnet sätts samman med traditionen om S:t Olofskulten och pilgrimsleden till Trondheim, vilken delvis skedde sjövägen längs södra Norrlandskusten upp till Selånger. Pilgrimsvandringarna började redan under sent 1000-tal. På Helgön kan pilgrimerna haft en anhalt på resan till det dåvarande Nidaros.

Storjungfrun ägdes troligen först av kyrkan, men vid reformationen i början av 1500-talet konfiskerade Gustav Vasa kyrkans egendomar och ön blev en av flera skattlagda kronoöar, en period under fogden Hans Garp. År 1620 när Söderhamns stad bildas får staden Storjungfrun och många andra öar och landområden i donation av Gustaf II Adolf. Alltsedan dess har ön ägts av staden.

Från medeltiden har det funnits ett fiskeläge på Storjungfrun, men landhöjningen, som idag uppgår till cirka 6,8 mm/år, har gjort att äldre hamnlägen grundas upp och nya hamnar tas i anspråk. Inte mindre än tre äldre, nu uppgångna föregångare finns till dagens fyrhamn.

Strömmingsfisket och hamnarna längs Norrlandskusten har sedan medeltiden nyttjats av stadsborgare från Mälärstäder såsom Norr- och Södertälje, Strängnäs, Västerås och Uppsala. Men från 1400-talet, när Gävle blir stad, har Gävles borgare haft ensamrätten till fisket mot en skatt på var 10:e tunna. Därför kallas fiskehamnarna för Gävlebohamnar.

Idag finns ett kapell på Storjungfrun, men av okänd ålder. Idéer finns att kapellet kan vara 1400-tal. I anslutning till fyrhamnen finns även Storjungfruns fyr som byggdes 1838, förhöjdes och förnyades tekniskt under 18- och 1900-talet och automatiserades 1964. Tidigare fanns en fyrvaktare och fyrapersonal med familjer boendes på ön hela året. Storjungfrun hade även lotsstation från 1700-talets början fram till 1800-talets slut.

Sommaren 2009 inventerade jag hela Storjungfrun i jakt på okända forn- och kulturlämningar. Inventeringen kunde påvisa ett knappt 100-tal nya lämningar från vikingatiden och framåt. Bland dessa kan nämnas sentida ristningar på stenar och hållar som berättar om några av de 40-talet kända sjöolyckor som skett i farvattnen runt ön, vikingatida gravar, sjömärken och kolhögar. Men det kanske mest intressanta fyndet är den myntskatt som påträffades 1928 och som utgörs av 1004 kopparmynt från Drottning Kristinas tid i början av 1600-talet. Varför mynten hamnade i vattnet utanför Storjungfrun är en gåta.

Om Storjungfruns historia finns att läsa i en nytryckt skrift som heter "Helgön Stora Jungfrun" skriven av arkeolog Elise Hovanta.